

відносин, однак недостатнім. Вважаємо, що необхідно закріпити в законодавстві також і те, що якщо при розлученні дітей вони перебувають у такому віці, в якому усвідомлюють необхідність такої дії, то усиновлення не має бути таємним, а діти мають мати змогу підтримувати стосунки.

Таким чином, у законодавстві України існують прогалини щодо влаштування дітей, які потребують батьківського піклування. Вважаємо, що варто зосередити увагу на тих моментах, які дозволяють забезпечити належне забезпечення інтересів рідних братів та сестер, що потребують відповідного влаштування. А для цього, у першу чергу, слід брати до уваги бажання самої дитини та доцільність роз'єднання в конкретних життєвих обставинах. Врахування зазначених обставин сприятиме зниженню можливих проявів злочинної поведінки наведеної категорії неповнолітніх.

### **Бібліографічні посилання:**

1. Фіалка М.І. Неповнолітня злочинність: сучасний стан та напрямки профілактики. *Вісник Кримінологічної асоціації України*. 2013. № 5. С. 133-140.

2. Про забезпечення організаційно-правових умов соціального захисту дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування: Закон України від 13.01.2005 № 2342-IV/ Верховна Рада України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2342-15> (дата звернення 14.05.2019).

3. Конституція України: Закон України від 28 червня 1996 р. № 254к/96-ВР / Верховна Рада України. *Відомості Верховної Ради України*. 1996. № 30. Ст. 141.

4. Сімейний Кодекс України: Закон України від 10.01.2002 № 2947-III / Верховна Рада України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2947-14> (дата звернення 14.05.2019).

---

**Летучий Віктор Сергійович** курсант навчальної групи КП-731 2-го курсу факультету підготовки фахівців для підрозділів кримінальної поліції Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ

### **Науковий керівник:**

**Людвік Валентин Дмитрович**, доцент кафедри кримінального права та кримінології Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ, кандидат юридичних наук

## **ПРОФІЛАКТИКА ДИТЯЧОЇ БЕЗДОГЛЯДНОСТІ ТА БЕЗПРИТУЛЬНОСТІ**

Процеси глобальної соціально-економічної та політичної трансформації, що відбуваються в нашій країні у всіх сферах суспільного життя сьогодні призвели до збільшення негативних явищ у суспільстві. Зміна

соціальної структури і економічна криза призвели до зростання випадків безпритульності та бездоглядності дитини. Слід зазначити, що в останні десятиліття в нашій державі подвоїлася кількість дітей-сиріт і дітей, позбавлених батьківського піклування.

У ситуації, що склалася ефективність системи профілактики дитячої безпритульності та бездоглядності залежить від вивчення причин, що обумовлюють потрапляння неповнолітнього до групи ризику і специфіки контингенту даних дітей. Як соціальні явища безпритульність і бездоглядність детерміновані складними багаторівневими проявами соціально-економічного і духовно-моральної кризи суспільства.

Серед основних причин безпритульності та бездоглядності неповнолітніх вчені називають: соціально-культурні, соціально-економічні, соціально-психологічні, психолого-педагогічні ін. [6, с. 105].

Для забезпечення повноти вивчення проблеми безпритульності та бездоглядності слід, насамперед, зауважити, який зміст вкладено в ці поняття та яку категорію осіб буде розглянуто. Важливою умовою якості будь-якого дослідження є встановлення чіткого змісту термінів. Деякі автори застосовують термін «бездомний», «бездоглядний», «безпритульний», «бродяга», «діти вулиць», маргінали, інші поняття – «безпритульність» і «бездоглядність» – розглядають як синоніми.

Останніми роками використовують таке поняття, як «соціальне сирітство». У вітчизняному законодавстві вживають різні терміни для позначення осіб, що перебувають у стані бездомності. Наприклад, Закон України «Про основи соціального захисту бездомних осіб і безпритульних дітей» від 2 червня 2005 року [1]; постанова Кабінету Міністрів України «Про затвердження Основних напрямів запобігання бездомності до 2017 року» від 13 березня 2013 р. № 162 [3]; постанова Верховної Ради України «Про дитячу безпритульність в Україні та шляхи подолання цього явища» від 6 вересня 2005 року № 2796-IV [2].

Говорячи про розбіжності термінів «безпритульність» і «бездоглядність», слід враховувати, що бездоглядність в основному визначається за допомогою рамок педагогіки. Її сутнісні ознаки, зокрема, входять в предмет педагогічної науки, звертає увагу на нагляд за неповнолітнім, який не зводиться до контролю за його поведінкою, дозвіллям, а полягає у підтримці, збереженні внутрішньої духовного зв'язку з дитиною, підлітком, такого зв'язку, яка дозволяє зберігати навіть на відстані контакт батьків.

Між бездоглядністю і безпритульністю, зрозуміло, існує міцний зв'язок. Бездоглядність є сприятливим ґрунтом для безпритульності. Бездоглядна дитина на відміну від безпритульного живе з батьками, зберігає зв'язки з родиною, у нього є емоційна прив'язаність до когось-небудь з членів сім'ї, але зв'язку ці тенденції і знаходяться під загрозою атрофії і руйнування.

Маючи змогу діяти самостійно, діти перестають вчитися, вільний час проводять на вулиці, відрізняються безцільним проведенням часу. Бездоглядність нерідко є першим кроком до безпритульності, соціальної дезадаптації, руйнування нормального процесу соціалізації [6, с. 104].

Важливо зауважити, що і безпритульність і бездоглядність можна називати асоціальною явищем в строгому сенсі слова, оскільки вони мають суспільне коріння, соціально детерміновані, а самі безпритульні та бездоглядні складають певні групи неповнолітніх з властивими їм цінностями, нормами, правилами взаємин і психологічними особливостями. З цієї ж причини вони не вписуються в поняття ненормативного поведінки. У їхньому середовищі діє певний комплекс офіційних і неофіційних, легітимних і нелегітимних норм, що дозволяє їм функціонувати і відтворюватися як соціальної групи, осередку. Подібним чином вельми проблематично розглядати дитячу безпритульність з позицій лише девіантної поведінки.

Під поняттям «діти-сироти» в законодавстві розуміють осіб у віці до 18 років, у яких померли батьки або які залишилися без піклування батьків. Переважна більшість таких дітей, як правило, визначаються в інтернатні установи. Крім цього, існують форми сімейного влаштування дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування. Однак, соціологічні дослідження показують вкрай невтішну картину результатів виховання дітей в таких установах. У зв'язку з цим виникає питання про необхідність розробки нових форм утримання та виховання дітей, які перебувають в особливо складних і дискомфортних умовах. Перш за все, це стосується дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування.

Основні причини неефективності роботи державних органів зводяться до наступного: відомча обмеженість і міжвідомча роз'єднаність в організації діяльності; відсутність профілактичної спрямованості в роботі з підростаючим поколінням і сім'єю; відсутність ефективно діючої і доцільно організованої реабілітаційної системи; відсутність широкої і раціонально організованою підтримки громадських ініціатив, діяльності недержавних організацій, неприйняття (а нерідко і протидія) участі громадянського суспільства в захисті дитинства і сім'ї. Крім усього іншого, органи державної влади приділяють все ще дуже мало уваги стану сфері культури та освіти.

Основна робота по запобіганню дитячій бездоглядності та безпритульності покладена на служби у справах дітей виконавчих комітетів місцевих рад.

Переважна більшість безпритульних дітей походить з сімей, де рідні батьки розлучені і проживають окремо, або хтось із батьків відбуває покарання, економічно неспроможних сімей, де рівень доходів є низьким, нерідко, з поганими житловими умовами, де батьки ведуть асоціальний спосіб життя, зловживають алкоголем, мають проблеми із законом [5, с. 34].

Саме тому основним напрямком роботи служби у справах дітей є вчасне виявлення таких сімей та проведення з ними відповідної профілактично-виховної роботи, спрямованої на збереження для дитини її біологічної родини. Служби у справах дітей взаємодіють та тісно співпрацюють з міським центром соціальних служб для сім'ї, дітей та молоді, відділом молоді та спорту виконавчих комітетів, районними відділами пробації, сектором превенції, відділами освіти виконавчих комітетів місцевих рад.

У реальному житті всі причини бездоглядності та безпритульності пов'язані між собою, взаємодоповнюють і взаимообумовлюють один одного, в результаті чого в суспільстві триває процес віктимізації і підростаючого покоління. Безпритульні діти, будучи реальними жертвами несприятливих умов соціалізації, втрачають зв'язки з родиною, набувають негативний соціальний досвід, більшість з них характеризуються девіантною, адиктивною поведінкою.

Корекційний вплив виявляється малоефективним. В силу даних обставин одним з найважливіших напрямків діяльності по боротьбі з безпритульністю має стати соціально-педагогічний супровід дітей групи ризику.

Для забезпечення успішності соціалізації в педагогічній сфері соціально-педагогічний супровід представляється такою стратегією соціально-педагогічної діяльності, яка дає можливість дитині самій при допомозі і підтримці педагога включатися в процес формування адекватних життєвих стратегій, що допоможе уникнути перетворення неповнолітнього в «жертву несприятливих умов соціалізації» і слугуватиме основою його подальшого життєвого самовизначення [4, с. 23].

Реалізація технології соціально-педагогічного супроводу неповнолітніх групи ризику може служити, на наш погляд, важливим превентивним фактором, здатним запобігти безпритульності як деструктивна поведінка особистості. Завдяки соціалізуючій функції супроводу воно забезпечує реалізацію механізму соціалізації особистості як процесу засвоєння, прийняття та реалізації суб'єктом соціокультурного досвіду, нормативно-схвалюваних моделей поведінки.

Сучасна безпритульність як соціальне явище кидає виклик існуючій системі соціальної та педагогічної профілактики. Соціально-педагогічні ризики безпритульності становлять загрозу соціалізації підростаючого покоління. У даних умовах ефективність заходів боротьби з безпритульністю не може бути забезпечена без комплексного підходу, який передбачає кілька напрямків діяльності: моніторинг безпритульності як соціального явища, розробку механізмів обліку безпритульних; національну політику в сфері охорони та захисту інституту дитинства і сім'ї; профілактику девіацій серед неповнолітніх; соціально-педагогічний супровід дітей групи ризику [4, с. 24].

Для виправлення становища необхідно покращувати економічну ситуацію в країні. На жаль, ця задача не має оперативного вирішення. Необхідне вдосконалення державної політики щодо сім'ї, і її підтримка на всіх рівнях, а також заохочення тих сімей, в яких турбота про виховання дітей є пріоритетною, оскільки інститут сім'ї залишався і залишається основоположним в профілактичній роботі з підлітками.

Важливо також розробити нормативну основу проведення заходів для примусового лікування неповнолітніх з алкогольною чи наркотичною залежністю.

Слід більше уваги приділити соціальній рекламі, яка пропагує здоровий спосіб життя, законослухняна поведінка, сімейні цінності, залучення дітей та підлітків до праці і занять спортом.

Таким чином, час диктує необхідність відновлення і розвитку матеріальної бази для організації роботи з молоддю, спрямованої перш за все на трудове патріотичне, моральне, правове виховання; створення нормальних умов для занять спортом, організацію дозвілля, лікування і відпочинку підлітків, вдосконалення форм і методів залучення громадськості до боротьби з безпритульністю та бездоглядністю, профілактику злочинності неповнолітніх.

#### **Бібліографічні посилання:**

1. Про основи соціального захисту бездомних осіб і безпритульних дітей: Закон України від 2 червня 2005 року N 2623-IV // Відомості Верховної Ради України. 2005. N 26. ст.354.
  2. Про дитячу безпритульність в Україні та шляхи подолання цього явища: постанова Верховної Ради України від 6 вересня 2005 року № 2796-IV // Відомості Верховної Ради України. 2005. N 38-39. ст.450.
  3. Про затвердження Основних напрямів запобігання бездомності до 2017 року: постанова Кабінету Міністрів України від 13 березня 2013 р. № 162.
  4. Красняков Є. Роль позашкільної освіти в попередженні дитячої злочинності, бездоглядності й безпритульності / Є. Красняков // Віче. 2015. № 5. С. 22-24.
  5. Олифіренко Ю. Методологічні засади державної політики у сфері профілактики дитячої бездоглядності та безпритульності / Ю. Олифіренко // Актуальні проблеми державного управління. 2015. Вип. 1. С. 33-37.
  6. Рень Л. В. Причини дитячої бездоглядності та безпритульності: спроба комплексного аналізу / Л. В. Рень // Вісник Луганського національного університету імені Тараса Шевченка. Педагогічні науки. 2013. № 11(2). С. 102-107.
-